



STENHUGGEREN

medlemsblad
for
JYSK STENKLUB

nr 3

1 juli 1977

3 årgang

TUREN TIL SANGSTRUP d 21 MAJ

Turen til Sangstrup klint nord for Grenå var begunstiget af godt vejr, og en lille, men udsøgt flok på 7 personer drog afsted til det sædvanlige sted ved klinten.

Da vi havde gået der et stykke tid og ikke rigtig fundet noget, stødte Leo de Laurent til os. Han kunne fortælle os, at vi ikke var på det bedste sted, som lå noget sydligere. Altså os ind i bilerne og tilbage gennem Sangstrup og ud ad en vej, som vistnok hedder Dragsmosevej. Den går i hvert fald ned forbi Fornæs fyr. Kommet ned til stranden skulle vi holde til venstre (mod nord), og der lå kalkskrænterne.

Vi satte os straks til at spise vore medbragte madder, og under indtagelsen af disse fik en af deltagerne øje på det første svin (søpindsvin forstås), og det gav blod på tanden.

Hurtigt fandt alle noget i de udvaskede kridtsten, og selv en ikke-fossil blev grebet af iver. Der var store og små søpindsvin, både forkalkede og forstenede. Endvidre var der muslinger, søliljestilke, søpindsvinepigge (-køller) og koraller samt kiselalger i kalkskrænterne.

Stranden kunne også byde på andet end flint, f. eks. øjgnejs og granater i gnejs for kun at nævne et par stykker, men der var faktisk alle vore kendte strandsten. Der blev fundet en pyritiseret knold også, så det er absolut et sted, der er værd at besøge.

Niels Schjeldahl

GIFTIGE MINERALER

Alle mineraler er "giftige" !

Det er jo en noget foruroligende udtalelse. Det er da også kun i de færreste tilfælde, at mineralet er direkte giftigt, men ved slibning af mineralet dannes der et pulver. Hvis det indåndes i større mængde gennem nogen tid, kan det forårsage sygdommen silicose. Derfor skal der ALTID SLIBES MED VAND, eller pulveret skal suges væk.

De direkte giftige mineraler udgør forbindelser indeholdende nogle ganske få grundstoffer.

Mineraler indeholdende følgende grundstoffer kan være giftige eller give ubehageligt udslæt:

arsen	As	(rottegift)
kviksølv	Hg	
cadmium	Cd	
thallium	Tl	(rottegift)
bly	Pb	
selen	Se	
tellur	Te	
beryllium	Be	
kobber	Cu	
krom	Cr	
nikkel	Ni	

Ikke alle mineraler med disse grundstoffer er giftige. Det afhænger af, hvor godt bundet de er i krystallerne. Da giftigheden varierer fra menneske til menneske, er der god grund til at være forsigtig i alle tilfælde.

De farligste mineraler er de, der indeholder grundstoffet As. Det er bedre kendt under navnet arsenik og er dødeligt i få tiendedele af et gram.

Hg, Cd, Tl, og Pb's giftighed beror på, at de ophobes i vores fedtvæv. Derved opstår muligheden for en kronisk forgiftning. Ved Hg udarter det sig til vanvid, og ved Tl bevirker det, at håret falder af, og man afkræftes. I alle tilfælde bliver resultatet død.

For disse 4 og de næste 3 (Se, Te og Cu) grundstoffer skal der en anseelig mængde til, før der bliver en akut virkning. De sidste 3 grundstoffer er i ringe mængde ganske ufarlige.

Cr og Ni er kun med, fordi en undersøgelse for nogle år siden viste, at de kunne give udslæt. Man blev opmærksom på det, da folk, der brugte tøj med nikkel/krom-knapper meget, fik uforklarlige udslæt. Udslættene kommer dog først efter lang tid og ved direkte berøring.

Alment er de vandopløselige mineraler farligst, men også syreopløselige mineraler kan være det. Vores mavesæk indeholder jo en temmelig stærk saltsyreopløsning.

Man skal altså ikke spise sine mineraler. Sommetider bruger man dog lige at røre med tungen for at konstatere en eventuel smag. Det skal man aldrig gøre med kraftigt farvede mineraler.

Følgende mineraler skal behandles med varsomhed :

arsen	<u>As</u>	cinnober	<u>HgS</u> + <u>Hg</u>
arsenkis	<u>FeAsS</u>	levermalm indeholder	<u>Hg</u>
realgar	<u>AsS</u>	tiemanit	<u>HgSe</u>
auripigment	<u>As₂S₃</u>	greenockit	<u>CdS</u>
skutterudit	<u>CoAs₂₋₃</u>	galena (blyglans)	<u>PbS</u>
safflonit	<u>CoAs₂</u>	clausthallit	<u>PbSe</u>
rammelsbergit	<u>NiAs₂</u>	altait	<u>PbTe</u>
løllingit	<u>FeAs₂</u>	mønje	<u>PbO</u> - <u>PbO₂</u>
sperrylit	<u>PtAs₂</u>	platnerit	<u>PbO₂</u>
coballdit	<u>CoAsS</u>	cerussit	<u>PbCO₃</u>
proustit	<u>Ag₃As₃S₃</u>	anglesit	<u>PbSO₄</u>
gersdorfit	<u>NiAsS</u>	krokoit	<u>PbCrO₄</u>
lorandit	<u>TlAs₂S₂</u>	wulfenit	<u>PbMoO₄</u>
niccolit	<u>NiAs</u>	pyromorfit	<u>Pb₅(Cl(PO₄)₃)</u>
enargit	<u>Cu₃As₄S₄</u>	mimetesit	<u>Pb₅(Cl/(AsO₄)₃)</u>
tennantit	<u>Cu₃As₃₋₄S₃₋₄</u>	vanadinit	<u>Pb₅(Cl/(VO₄)₃)</u>
cobaltblomst	<u>Co₃AsO₄·8H₂O</u>	malakit	<u>Cu₂(CO₃)₂(OH)₂</u>

Hvis man kender sit mineral, er det klogt lige at se efter i den kemiske formel, om der er grund til forsigtighed.

I de fleste silikater, (mineraler, hvis kemiske formel indeholder Si) er grundstofferne fast bundet. De er altså ikke giftige, men hvis de pulveriseres, øges muligheden for optagelse af giften.

Til sidst er der grund til lige at nævne de radioaktive mineraler. Det er især de uran- (U) og thorium- (Th) -holdige mineraler som euxenit, brannerit, uraninit, thorianit, thorit, zirkon og uranglimmer. (torber-

nit, autunit). Også kalium-holdige mineraler udviser nogen radioaktivitet. Den naturligt forekommende kalium består nemlig for en stor del af radioaktivt kalium.

Man kan prøve radioaktiviteten af sine mineraler ved at lægge dem på et stykke fotografisk papir og lukke det hele lystæt inde et stykke tid (1 døgn eller så) og fremkalde det. Sværtningsgraden er da et mål for radioaktiviteten.

Nu er der ingen grund til at fare hjem og smide de nævnte mineraler ud af ens samling. Man skal blot være klar over, at man ikke må slikke på dem, og efter at have arbejdet med nogle af dem skal fingrene vaskes.

Jón Svane

VÆRKSTEDET I SCT ANNAGADE

Værkstedet åbner igen mandag den 12 september 1977 kl 19.00, og herefter er lokalerne åbne

mandage	kl 19.00 - 22.00	og	
onsdage	- 14.00 - 17.00	og	19.00 - 22.00.

Brug af slibemaskineriet koster 4 kr.

Nu behøver værkstedet ikke nødvendigvis kun at blive anvendt til slibning. Vi håber, at der sideløbende med slibningen kan blive plads til og udvikle sig et hyggeligt klubliv. Lokalerne må vi efterhånden se at få indrettet sådan, at vi kan befinde os godt i dem. Vi vil forsøge at oprette en håndbogssamling, som selvfølgelig skal blive i lokalet, og tillige en samling af forskellige tidsskrifter, og så vil vi blot håbe, at de må blive brugt flittigt.

Der er en ting, vi synes, vi forsømmer i sørgelig grad her i klubben, og det er bytteriet. Det må vi gøre noget ved. Onsdag den 16 november er der bytteaften i værkstedet. Mød talrigt op med byttematerialer. Enhver ting har en eller anden spændende historie at fortælle. Tro derfor ikke, at den, du lige står med i hånden, er for ringe. Nogen vil måske synes, at det er et vældig fint exemplar.

Adressen på værkstedet er stadig Sct. Annagades skole. Ind gennem hovedindgangen, gå til højre og ind gennem første dør på højre hånd, ned ad trappen og gennem døren med glasruden.

Bestyrelsen

KVARTALET'S POETISKE INDSLAG :

- Nu skal i hyert fald ingen finde på at komme og påstå, at stenhuggerne er nogle kedelige sutter ! - Se blot, hvordan et (ethvert ?) af vore bemærkelsesværdige medlemmer spontant kan bryde ud i sang : (r)

Melodien er af en ukendt svensk komponist, af gammel dato og er en slags gånglåt. Se nedenfor.

Ja, vandringen i verden, er svær at tænke på.
Der er så mange stene, som man må samle på.
Med kraft i arm og mod i barm,
i vinter kold og sommer varm,
vi slæber hjem i hobevis
af sten, fossil og flis :

Nu kommer ferietiden, og vi tar' ud i felt
med hammer, lup og mejsel, måske endda et telt.
Vort tøj kan tål' at svines til,
ja, - det må koste, hvad det vil.
Til vinter ses man glad og sund
og viser somrens fund.

Ja vandringen i verden er svær at tænke på.
Der er så mange sorger, som man skal gennemgå.
Men har man blot sin hobby kær,
og samler stene hist og her,
er sorgen ikke byrdefuld,
og livet sødt og huldt.

Dolly Jacobsen

fortissimo

Foranstående noder skulde, uden at gøre krav på at være helt korrekte, vel vise omtrent, hvordan melodien går. Hvilken dúr, den burde gå i, vides måske ikke rigtigt, men hvis man ikke kan få den til at svinge rigtigt, så spørg Dolly, for hún kender den i hvert fald. r

LITTERATUR

Gem Cutting - Shop Helps er en bog, der er udgivet af Lapidary Journal Forfattere er Hugh Leiper og Pansy Kraus. 230 sider, 4,35 dollar.

Bogen indeholder specialartikler fra 17 årgange af Lapidary Journal om slibe- og savemaskiner m.v. og om, hvordan man sliber, saver og polerer sten af alle slags. Artiklerne er skrevet af amatører, forsåvidt man kan kalde amerikanske stenslibere sådan, og selvom artiklerne kraft af deres optræden i Lapidary Journal mest henvender sig til et amerikansk publikum, kan de dog med fordel også læses af engelskkyndige danskere.

Werner Lieber: Der Mineraliensammler. Tysk bog udgivet af Ott Verlag, Thun og Münchsen. 274 sider, stort format.

Bogen indeholder afsnit om : mineralernes opståen, om at samle mineraler, mineralernes sammensætning, mineralernes udvikling, mineralernes egenskaber, bestemmelse af mineraler, bearbejdelse af mineraler, opbygning af mineraler, køb og bytte, findesteder i Tyskland, Østrig, Schweiz og andre europæiske lande, offentlige samlinger og museer, mineralregister, enkelte farvebilleder af mineraler samt tegninger og fotografier. Alt i alt en meget instruktiv bog, men den er også ret kostbar: ca. 110 kr i 1974.

Schjeldahl

? om polermidlet CERIUMOXID

I forbindelse med nogle tanker om, hvordan polere-processen i sådan en ryste-slibe-polere-maskine foregår : Kan nogen give mig en præcis oplysning om den omtrentlige hårdhed af ceriumoxid ?

Sønnichsen

SØLVSMEDEKURSUS

Er nogen interesseret i at få oprettet sølvsmedekursus igen til efteråret ? - Hvis JA, så sig det lige til én fra bestyrelsen, og vi vil prøve at få arrangeret et hold.

Bestyrelsen

HANDEL I KLUBBEN

Bestyrelsen har - for at styre handelen - vedtaget, at alle interesserede i handel eller salg ved klubbens møder, efter en henvendelse til bestyrelsen, skriver under på at overholde visse betingelser.

Disse betingelser kan selvfølgelig ikke kun gælde for de handlende. Også de øvrige medlemmer i klubben må overholde dem.

1. Kun medlemmer må handle.
2. Salg må kun ske i timen før et møde.
3. Sammenlignende udtalelser og reklame i kommercielt øjemed er ikke tilladt.
4. Der er ikke pligt til at handle hver gang.

Bestyrelsen

Spørgsmål fra NORGE

Er nogen interesseret i at bytte ravinsekter og fossiler med en nordmand? Kontakt Jón Svane, og få nærmere besked.

VESTJYSK STENKLUB :

1. (første) søndag i juli : Tur til Mors. Mødested ved Gullerup strand kl 10,00.
1. søndag i august : Tur til Hanstholm reservat.
1. søndag i september : Tur til Ertebølle, Mødested: Ertebølle Cafeteria, kl 10.00.

JYSK STENKLUB PROGRAM

Lørdag 25 juni er der tur til fabrikken DANIA ved Mariager fjord. Der er noget for både fossiloger og stenologer. Mødested kl 10.00 ved Agnete og Havmanden.

På en endnu ikke fastlagt dag i sommer vil vi, hvis der er interesse for det, forsøge at arrangere en grusgravtur. (Dette programpunkt er overført fra forrige nummer af bladet, men er nok stadig gyldigt. r)

Lørdag 3 september. Tur til Gammelgab ved Vesterhavet. Start kl 08.00 fra Aaby bibliotek. Linie 5, 10, 16 og 17 kører forbi. Vi kører i private biler. Frokost m. m. medbringes.

Lørdag 10 september kl 14.30 på Aaby bibliotek. H. Koch fortæller om sin tur til Nord-Amerika.

Mandag 12 september åbner værkstedet igen. KL 19.00 på Sct. Annagades skole. (Se inde i bladet - - er også omtalt i forrige nr).

Lørdag 1 oktober. Tur til Lyby og Ertebølle ved Limfjorden. Start kl 8.00 fra Aaby bibliotek. Mulighed for at finde forstenet træ, pyrit og søpindsvin m. m. Vi kører i private biler. Frokost m. m. medbringes.

Lørdag 8 oktober kl 14.30 på Aaby bibliotek. Konservator Søren Bo Andersen fortæller om og viser eksempler på præparering af fossiler.

Lørdag 22 oktober. Tur til Skødshoved. Start kl 10.00 fra Agnete og Havmanden. Vi kører i private biler. Bor man på de kanter, eller har man bilen fuld hjemmefra, kan man støde til kl 11.00 ved Hotel Broen på Skødshoved. Frokost m. m. medbringes.

Lørdag 12 november, kl 14.30 på Aaby bibliotek. Kitty Jørgensen fortæller om fluorescerende mineraler.

Onsdag 16 november kl 19.00 på Sct Annagades skole. Bytteaften i værkstedet.

Lørdag 10 december kl 14.30 på Aaby bibliotek. Julehygge med lotteri. Kaj Brøsted viser film.

Møderne 10/9, 8/10, 12/11 og 10/12 er vores sædvanlige lørdagsmøder på Asby bibliotek, og der vil som sædvanlig være mulighed for at købe sten i timen før mødet, kl 13.30 - 14.30 .

Husk tilmelding til turene senest 8 dage før turen. Ellers er det ikke til at planlægge! (Nærmere om tilmelding i forrige nr af bladet).

Allerede NU må I godt begynde at tænke på JULELOTTERIET. Alle sten, store og små, modtages... - - hvad I synes kan passe til lotteriet. På forhånd tak fra bestyrelse

Indlæg til næste blad til redaktionen senest torsdag 1 september r

Bestyrelsen :

Formand, Hanne Kunde, Bøgevej 7, 8260 Viby J,	tlf 06-140100.
Sekretær, Jón Svane, Hasle Ringvej 113, 8200 Århus N,	06-164683.
Kasserer, Niels Schjeldahl, Birgittevej 6, 8220 Brabrand	06-261210.
Erik Jensen, Plutovej 8, 8270 Højbjerg,	06-149521.
Dolly Jacobsen, Augustenborggade 19, 8000 Århus C.	06-143461.
Redaktør, Sven Sønnichsen, Regnersgade 9, 8260 Viby J.	06-145572.